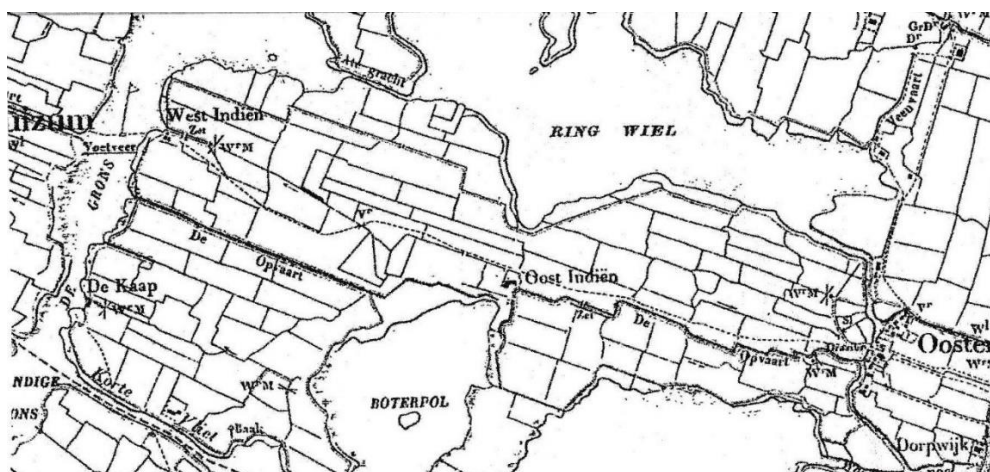

15 Polder De West

Inleiding

Na het vorige verhaal over de Kaappolder, ligt het voor de hand om verder te gaan met de polder die er naast ligt: polder De West, ten Noorden van de Kaappolder. De naam West of De West voor deze polder zijn we overigens slechts in één tekst tegen gekomen en ook in het spraakgebruik ontbreekt deze naam. Al aan het eind van de negentiende eeuw wordt deze polder Kaappolder genoemd, terwijl hij toch veel ouder is dan de oorspronkelijke Kaappolder. Voordat de Kaappolder in 1840 ontstond, werd dit gebied meestal Nijhuizum genoemd, Dat is heel erg lang zo gebleven, in elk geval voor de boerderijen en huizen die aan de Grons liggen. Pas na 1973, met het ontstaan van de Kaapwei, wordt de naam Nijhuizum alleen nog gebruikt voor de overkant van de Grons. Jarenlang heeft het dorp Nijhuizum dus in twee gemeenten gelegen: in Workum en in Wymbritseradeel. En kerkelijk vormen Gaastmeer en Nijhuizum sinds 1609 nog altijd één hervormde, nu een PKN-gemeente. Al komt de naam De West voor deze polder dan niet of nauwelijks voor, in dit verhaal gebruiken we deze naam om het gebied waarover het gaat aan te duiden. Jammer genoeg hebben we van polder De West niet een oud poldercontract, zoals van de Kaappolder. Van het allereerst begin van de polder, en dat zal toch ruim voor het jaar 1800 zijn, weten we dan ook erg weinig, ook al omdat er uit die tijd geen notarisarchief bewaard gebleven is. We hebben uit verschillende bronnen informatie geput, maar er zal wellicht nog wel meer of nauwkeuriger informatie te geven zijn. Opmerkingen, wijzigingen of aanvullingen van lezers zijn dan ook van harte welkom.

Kaartje van de Kaappolder uit 1832

Het polderlandschap

Polder De West is het gebied dat begrensd wordt door de Grons, de Vlakke Brekken, de Ategracht, de Ringwiel, de Skrokfeart (ten Oosten van Oost-Indië), het Zandmeer en de voormalige Haifeart. Zeg maar het noordwestelijk gedeelte van het hele gebied dat we tegenwoordig Kaappolder noemen. Het gedeelte waar de boerderijen Oost-Indië, West-Indië en de zogenaamde Deinumpleats (met de tennisbaan) op liggen. Het bestaat uit veengrond met een laagje zeeleem en een deel van de polder ligt nogal laag. Tussen de boerderijen Oost- en West-Indië lagen vroeger de Nijhuizumer Poelen, met de Skrokpoel als grootste poel. Op de kadastrale kaart van 1832 zijn de poelen verdwenen en is dit gebied aangegeven als weiland en hooiland, maar dan wel van een lage kwaliteit en dus met een lage waarde. Die lage waarde geldt in 1832 overigens voor de hele polder. Kwaliteitsklasse 1 voor weilanden komt nauwelijks voor en je zou de gemiddelde kwaliteit van de landen matig kunnen noemen. De kwaliteit van grasland in die jaren heeft hoofdzakelijk te maken met het grondwaterpeil: des te natter het land is, des te lager is de kwaliteit. Tegenwoordig speelt dit nauwelijks nog een rol, omdat we het waterpeil veel beter kunnen beheersen.

In de zeventiger jaren van de vorige eeuw hebben ze het terrein van de voormalige Nijhuizumer Poelen opgehoogd met modder die ze bij het uitdiepen van de vaargeulen op het Heegermeer en de Fluessen opgebaggerd hebben, maar het is een laag en nat stuk land gebleven, waar je niet altijd met de trekker overheen kunt. Oudere Gaastmeeders kunnen vertellen dat die polder een uitgelezen gebied was voor het aaisykjen, het kievitseieren zoeken. Een nat weiland is voor weidevogels heel wat aantrekkelijker dan die droge gronden waar je met een zware trekker overheen kunt.

De polder liep aan de noordkant oorspronkelijk niet door tot aan het water van de Vlakke Brekken, de Ategracht en de Ringwiel. De polderdijk, de Alde Dyk, lag ongeveer 100 meter van de waterkant, zodat er een strook bûtlân overbleef dat als rietland te boek stond. Er zijn verschillende redenen te bedenken waarom men het poldergebied niet helemaal tot aan het water heeft laten doorlopen. In de eerste plaats had je grond nodig om de dijk op te hogen en in de tijd dat je nog met een schop en een kruiwagen of berrie dijken aanlegde, zocht je de grond zo dicht mogelijk bij de aan te leggen dijk. Maar je kon het ook niet uit de polder weghalen, want die was al zo laag. Daarom haalde je de grond buiten de polder weg, zodat er een strook bûtlân overbleef. Die liep 's winters toch onder water en of dit nu een decimeter meer was, maakte niet zoveel uit. Bovendien had riet vroeger ook een functie, voor dakbedekking, maar ook wel als veevoer in magere tijden, bij voorbeeld als na een lange winter en een nat voorjaar de wintervoorraad opraaakte en er nog niet gemaaid kon worden. Je ziet in meerdere boelgoedbeschrijvingen uit vroeger tijd, dat er ook bladriet te koop wordt aangeboden, dat als voer voor de koeien gebruikt kon worden.

We weten niet, wanneer deze polder is aangelegd. Van boerderij Oost-Indië weten we, dat die in een document uit 1768 genoemd wordt. Dat document gaat over het grensconflict dat we in het vorige verhaal beschreven hebben. Maar men is ook hier begonnen met een ringdijk en waarschijnlijk ook het bouwen van een molen. Die molen stond ten Westen van de Nijhuizumer Poelen, aan het einde van een opvaart die aan de noordkant van boerderij West-Indië in de Grons uitkwam. Het begin van die opvaart bij de Grons is er nog, als een haventje voor kleine boten. Maar de molen is, met de komst van elektrische gemaaltjes, natuurlijk afgebroken en de opvaart is ook verdwenen.

De eigenaren van de landen en de boerderijen Oost- en West-Indië zijn tot in de twintigste eeuw min of meer welgestelde kooplieden geweest en dit gebied werd, zoals zoveel poldergebieden in ons land, gebruikt als geldbelegging of speculatie. Lage landen, en zeker bûtlân, was in de regel goedkoop in aanschaf en als je hier een boerderij op zette, mocht je verwachten dat door het werk van de pachtboer de kwaliteit en dus ook de waarde van de landen zou verbeteren. Bij de bespreking van de boerderijen komen we terug op de eigenaren van zaten en landen, maar er is één eigenaar van een stuk land die wel erg opvallend is. Dat is Sjuck Gerrolt Juckema baron van Burmania Rengers. Hij woont in Den Haag, want hij is lid van de Eerste Kamer, maar van origine is hij een Fries, afkomstig uit een familie met grietmannen. Ook de grietman van Wymbritseradeel is een Rengers. Het bezit van de Haagse politicus in deze polder volgens het kadaster van 1832 is kavel 499 en dat omvat een stukje weiland van 880 vierkante meter in het midden van wat vroeger de Nijhuizumer Poelen waren en van kwaliteitsklasse 5, de laagste klasse. De jaarlijkse opbrengst van dit stukje land wordt getaxeerd op f 0,88. Ja, je leest het goed, 88 cent. En daar moest hij dan een dubbeltje belasting over betalen. Wat moet zo'n man, die overigens heel wat waardevoller bezittingen in Friesland had, met zo'n onooglijk stukje land in the middle of nowhere? Nou, dat leverde een stem als floreenplichtige op, in elk geval voor 1795, voor de Franse Tijd en na 1815 gold dit nog voor de kerk. Zo kwamen deze hoogwaardigheidsbekleders voor een dubbeltje op de eerste rang. Er was overigens niks mis mee, want zo iets was wettelijk geoorloofd, maar dit soort mensen stelden wel zelf de wetten vast.

In polder De West staan drie boerderijen: Oost-Indië, West-Indië en de: Deinumpleats. Van deze drie boerderijen is er nog één in gebruik als veehouderij, namelijk West-Indië. Boerderij Oost-Indië is een recreatiebedrijf met o.a. een camping, een jachthaven en een botenstalling en de Deinumpleats is een recreatiewoning van een particulier.

Boerderij Oost-Indië

We nemen aan dat dit de oudste boerderij in de polder is, al weten we dit niet zeker. Er wordt wel gezegd, dat de eerste eigenaren zeventiende-eeuwse aandeelhouders van de Verenigde Oost-Indische Compagnie waren. Het zou een mooie verklaring van de naam van deze boerderij zijn, maar daar is geen bewijs van te vinden. De naam kan ook betekenen: ver weg in het Oosten. De ligging is dan gedacht vanuit Workum en niet vanuit Gaastmeer. Dat klopt in elk geval wat de eerste ons bekende eigenaren van de boerderij zijn.

Van 1700 tot 1718 zijn dit Reyner Bouwes en zijn vrouw Lysbeth Heeres. De boerderij komt uit een erfenis van de vrouw. Ze zijn in 1684 in Workum getrouwd. Reyner Bouwes overlijdt in 1719 in Workum.

Van 1728 tot 1748 is Marten Freerks, ontvanger te Workum, de eigenaar. Hij trouwt in 1741 met Hylk Sjoerds, ook uit Workum. Na zijn overlijden, tussen 1748 en 1758, gaat de boerderij over naar zijn erfgenamen tot 1788.

In 1768 zijn dit in elk geval H. Molenaar en S. Kramer uit Workum. In dit jaar worden ze namelijk door de grietman van Wymbritseradeel op het matje geroepen, omdat ze al enkele jaren de grondbelasting voor deze boerderij niet betaald hebben. De eigenaren geven aan, dat ze de belasting aan de stad Workum betaald hebben. Volgens de grietman heeft Workum hier geen recht op, want

het betreft hier grondgebied van Wymbrits. Dit leidt tot een grensconflict tussen Workum en Wymbritseradeel, dat in het verhaal over het ontstaan van de Kaappolder uitvoeriger beschreven is.

Hylke Hessels Molenaar (1703- 1775) is een doopsgezinde houthandelaar en Suffridus Cornelis Kramer (1726-1780) is geneesheer en waarschijnlijk ook doopsgezind. Het bezit van de boerderij is voor beiden dus een kwestie van geldbelegging. We weten niet hoe lang ze Oost-Indië in bezit hadden en of zij de eerste eigenaren waren, maar in elk geval kunnen we zeggen, dat de boerderij met de naam Oost-Indië in 1766 al bestond.

In 1771 zoeken de eigenaren met een advertentie in de Leeuwarder Courant naar een nieuwe pachter. De boerderij is dan te klein om als veehouder van te kunnen leven, want er is in de advertentie sprake van een greidplaatsje en er wordt bij vermeld, dat hij zeer geschikt ligt voor de visserij. De combinatie van kleine melkveehouder of koemelker en visser komt in de Zuidwesthoek in die dagen (en ook in latere jaren) vaker voor. Wie de pachter wordt, is ons niet bekend.

Boerderij Oost-Indië rond 1900

Het duurt dan tot 1802 voordat we weer iets vernemen over deze boerderij. In een advertentie worden 4,5 pondematen land uit de zathe Oost-Indië te koop aangeboden. We weten niet wat de reden is van deze verkoop, maar het is toch een veeg teken als er bij een boerderij met weinig land ook nog land verkocht wordt. De kleine zathe wordt nog kleiner. In de advertentie wordt ook vermeld, hoeveel florenen er aan grondbelasting betaald moeten worden. Opvallend is wel, dat het grootste deel hiervan aan Workum toekomt, namelijk 1

floeren (goudgulden van 26 stuivers) en 24 stuivers en aan Gaastmeer 17 stuivers en 8 penningen. Kennelijk vallen de landen van de zathe nog onder twee gemeenten. Het duurt weer een aantal jaren voordat er een officiële melding komt over deze boerderij. Dat is in 1832, bij het verschijnen van het eerste kadaster van Nederland. De opmetingen voor het kadaster in dit gebied dateren van 1826. Daaruit blijkt, dat de weduwe van Wiepke Nolles Schotanus de eigenaar is van de zathe en landen. Het gaat om een behoorlijke boerderij, want het boerenhuis wordt getaxeerd op f 36 huurwaarde per jaar en er hoort ruim 31 hectare land bij. Dat is behoorlijk veel, maar het gaat voor een belangrijk deel om hooi- en rietlanden. Bovendien worden de weilanden die erbij horen laag gekwalificeerd, vooral in klasse 3 en 4 (de indeling in kwaliteitsklasse loopt van 1 tot en met 5, waarbij klasse 1 de hoogste kwaliteit aangeeft). Als we van hier het spoor terug volgen, blijken Wiepke Nolles Schotanus (1771-1822) en Lieuwkjen Michiels Tromp (1777-1850) in 1796 in Woudsend met elkaar getrouwd te zijn. De eerste kinderen worden in Woudsend geboren, het laatste in 1801. Dan worden vanaf 1804 hun kinderen geboren in Gaastmeer. We nemen aan, dat ze dus tussen 1801 en 1804 naar boerderij Oost-Indië verhuisd zijn. Wellicht zijn zij in 1802 de nieuwe pachters geworden en hebben ze later de boerderij kunnen kopen en deze in de loop van de jaren weten uit te breiden.

In 1822 overlijdt Wiepke Nolles Schotanus en zijn vrouw Lieuwkjen blijft de boerderij voortzetten. Ze wordt in notarisakten genoemd als 'landbouwersche'. Ze zal daarbij ongetwijfeld geholpen zijn door haar kinderen, want die zijn voor een deel al groot. Enkele dochters zijn dan al de deur uit, onder wie Harmke, die getrouwd is met Anne Sieks Attema uit Gaastmeer.

In 1837 verschijnt een advertentie met de volgende tekst in de Leeuwarder Courant:

Te huur Eene ZATHE en LANDEN, groot volgens Kadaster 31 bunder 10 v. roede en 50 v. cl, alle Greidlanden, te Oostindie onder Gaastmeer, thans bij Nolle Wijpkjes Schotanus in gebruik; en zulks volgens Conditien die te vernemen zijn ten Kantore van den Notaris G. S. ZIJLSTRA, te Heeg, alwaar de briefjes franco vóór of op den 12 November 1837 ingeleverd moeten worden.

De weduwe is dan inmiddels 60 jaar oud en uit de advertentie blijkt, dat haar zoon Nolle de boerderij runt. Er hoort nog altijd ruim 31 hectare (bunder) aan landen bij, die nu alle als weilanden worden aangeduid. Dat zal wel reclametaal zijn, want het is niet waarschijnlijk dat bijvoorbeeld rietlanden in de jaren na de beschrijving in het kadaster omgewerkt zijn tot weilanden.

De boerderij wordt verhuurd met ingang van mei 1838 voor een periode van vijf jaar voor f 600 per jaar aan Willem Luitzens Piersma. Zoon Nolle Schotanus gaat naar Workum, waar hij een boerderij huurt van familie van zijn vrouw, waar hij in 1835 mee getrouwd is. Hij betaalt hier f 16 per pondemaat per jaar voor. Een pondemaat (nog altijd gebruikt in de huidige veehouderij) is ongeveer 0,367 hectare en de 31,1 ha van Oost-Indië is dus ca. 83 pondematen. Als je hier ook f 16 per pm aan huur voor moet betalen, zoals Nolle Schotanus in Workum, zou je voor Oost-Indië op meer dan f 1.300 komen. Dat is dus meer dan het dubbele van de huurprijs die pachter Piersma moet betalen. Het is ook een indicatie dat de kwaliteit van de landen niet denderend is.

Willem Piersma is geboren in 1810 en komt van Nijland, waar hij in 1833 getrouwd is met Tjitske Hofstra. Uit een overzicht van de veestapel te Wymbrits in 1841 blijft, dat Oost-Indië dan 25 melkkoeien (incl. de stier), 9 stuks jongvee en 10 schapen telt. Toch een behoorlijk grote boerderij voor die tijd. Ze zullen de termijn van vijf jaar op Oost-Indië uitdienen en daarna naar Workum vertrekken, waar Willem Piersma weer pachtboer wordt. Maar ook maar voor enkele jaren, want in 1847 houden ze boelgoed en wordt Willem tolgaarder in Workum.

Eind december 1842 komt er weer een advertentie in de Leeuwarder Courant, waarin gegadigden worden uitgenodigd om pachter op Oost-Indië te worden. De oppervlakte van de bijbehorende landen is nog altijd 31,1 hectare. Gegadigden kunnen op het briefje vermelden, welke huurprijs ze willen betalen en moeten dit

gesloten briefje inleveren bij Tjeerds S. Wiersma in het Workumer Nieuwland. Tjeerd Wiersma is de schoonzoon van Lieuwkjen Tromp. Hij is getrouwd met haar dochter Wietske. En op het Workumer Nieuwland woont ook haar zoon Nolle, die voor een tiende eigenaar is van een zathe en landen, waarschijnlijk dezelfde boerderij waar Tjeerd Wiersma mede-eigenaar van is. Nolle is namelijk getrouwd met Wikje Wiersma, een zus van Tjeerd. Lieuwkjen Michiels Tromp heeft in 1842 een notarisakte laten opmaken, waarin ze twee schoonzoons, Tjeerd Wiersma en Gerlof Gerritsen, een volmacht geeft. In het huurcontract dat in februari 1843 wordt opgesteld, wordt Tjeerd Wiersma als enige verhuurder genoemd en daarbij zal gebruik gemaakt zijn van die volmacht.

De nieuwe huurder wordt Tjitte Gerbens de Boer uit Nijhuizum, getrouwd met Janneke Raukes de Boer. Hij is de hoogste inschrijver voor *f* 550, dus voor *f* 50 minder dan de vorige pachter betaalde. Een jaar later wordt de volmacht door de schoonmoeder weer ingetrokken, misschien wel omdat ze ontevreden is over dit resultaat.

Vanaf mei 1843 boert en woont op Oost-Indië dus Tjitte Gerbens de Boer met zijn gezin. Ze blijven hier maar drie jaar, want in april 1846 wordt een nieuw huurcontract opgesteld en worden Jacob Pieters de Boer en zijn vrouw Wytske Sjoerds Brattinga de nieuwe pachters. Als enige verhuurder staat in het huurcontract Lieuwkjen Michiels Tromp weer vermeld, nu wonende in Workum. De huurprijs is flink omhoog gegaan en bedraagt nu *f* 705 per jaar. Ze is kennelijk een betere onderhandelaar dan haar schoonzoons.

Jacob de Boer en Wytske Brattinga zijn in mei 1845 getrouwd. Jacob is afkomstig van Workum en Wytske van Idzega, waarschijnlijk van de boerderij van de familie Brattinga aan de Bratte en de Burd.

We komen Lieuwkjen Tromp nog één keer in notarisakten tegen, namelijk in een uitgebreid koopcontract waarin Pieter Gorrits van de Goot en zijn kinderen onroerend goed in Gaastmeer verkopen. Daaronder zijn veel wei-, hooi- en rietlanden uit polder De West, maar geen huizen of boerderijen. Niet met haar eigen naam, maar als weduwe van Wypke Nolles Schotanus komt Lieuwkjen in dit contact voor als koper van een weiland voor *f* 2.281. Bij haar naam staat vermeld, dat ze rentenier in Workum is. Dat zal ze, na een leven van hard werken op Oost-Indië dubbel en dwars verdiend hebben.

In mei 1850 overlijdt Lieuwkjen Michiels Tromp op 72-jarige leeftijd. In een memorie worden de kinderen als erfgenamen genoemd en ook, dat er onroerend goed tot de nalatenschap behoorde. We nemen aan, dat hiermee zathe en landen Oost-Indië bedoeld zijn. In hetzelfde jaar 1850, in augustus, sluiten de pachters Jacob de Boer en zijn vrouw een huurcontract af met de boerderij van de Brattinga's in Idzega en verlaten ze Oost-Indië.

Siek Annes Attema, een zoon van Anne Sieks Attema en Harmke Schotanus, wordt dan de nieuwe pachter. Hij is getrouwd met Aaltje Sybrens Couperus. Zijn vrouw overlijdt in 1880. Siek Annes zal tot zijn dood in 1894 op Oost-Indië boeren.

In 1862 worden zathe en landen door de erfgenamen van Lieuwkjen Tromp en Wiepke Schotanus verkocht. Alle kinderen, aangetrouwden en van de overleden kinderen de kleinkinderen worden in het koopcontract genoemd. De opbrengst is *f* 24.223 en de omschrijving luidt: '*een boerenhuis genoemd Oost Indië*'. Er zijn vijf kopers, want zoals bij zoveel boerderijen is de verkoop verdeeld in meerdere percelen. Harmen Roelofs Abbema uit Nijega koopt een stuk hooiland voor *f* 1.383 en Anne Jacobs Kooiker uit Makkum koopt iets voor *f* 1.850. Wat hij precies koopt wordt niet vermeld. Dan zijn er nog twee kopers van wie niet vermeld wordt wat ze kopen en voor welk bedrag. Het zijn boer Ypke Simens Boersma uit Nijega en Jan Simons Attema uit Gaastmeer. De laatste zal de boer van Attema Sate zijn, die ook wel Jan Wieggers (Simons) Attema genoemd wordt. Maar de belangrijkste koper is Eeltje Klazes Bijlsma, getrouwd met Ytje Wiepkes Schotanus, het oudste kind van Lieuwkjen Tromp en haar man. Bij hem staat als koopsom *f* 24.223 vermeld en dat het om het boerenhuis Oost-Indië gaat. De boerderij blijft dus in het bezit van in elk geval één lid van de familie Schotanus, maar de landen zullen voor het merendeel in verschillende handen komen. Uit latere akten blijkt ook, dat het boerenhuis, de pleats, afzonderlijk gehuurd kan worden voor *f* 120 per jaar.

Eeltje Bijlsma is er niet zelf gaan boeren; hij is inmiddels ruim 70 jaar oud en blijft in Woudsend wonen. Hij is ook geen veehouder van beroep, maar wordt in notarisakten

vermeld als kuiper en kastelein te Heeg. Daar kocht hij ook eerder een kuiperij, een herberg en een huis met timmerwerkplaats, die hij later met winst weer verkocht, dus het ziet er meer naar uit dat hij ondernemer of handelaar in onroerend goed is.

In september 1865 worden in een advertentie vier stukken 'zeer vruchtbaar weiland' te koop aangeboden, samen 36 pondemaat. Ze liggen naast de Hooivaart en er wordt bij vermeld, dat ze bij boerderij Oost-Indië behoren. Maar dit klopt niet, want de eigenaar van deze landen is, samen met anderen, Sjirk Gorrits van der Goot en hij is geen eigenaar of gebruiker van de boerderij. Hetzelfde geldt voor de nieuwe eigenaar van die landen langs de Hooivaart, Wybe Zoethout. In polder De West staan tot 1914 maar twee boerderijen en die hebben lang niet alle landen in gebruik. Er is een groot aantal eigenaren van een soms klein stukje land, die dit zelf gebruiken of verhuren en die stukjes land verwisselen nogal eens van eigenaar.

In 1872 blijkt Eeltje Bijlsma nog altijd eigenaar te zijn van de boerenhuizinge Oost-Indië en wat land er omheen. Hij heeft twee dochters, Grietje en Lieuwkjen, en bij een boedelscheiding verdeelt hij zijn bezittingen in Heeg en Gaastmeer onder hen. Grietje is getrouwd met Pieter Jelsma, maar die overlijdt in 1874 en als weduwe heeft ze moeite om rond te komen, want ze moet regelmatig geld leden. Dat doet ze bij haar zwager Willem Abels Pot, die getrouwd is met haar zus Lieuwkjen. Willem Pot is handelaar in onroerende goederen en waarschijnlijk welgesteld, want hij leent ook regelmatig geld uit. In 1894 verkoopt Grietje Jelsma voor f 10.000 aan landen in Gaastmeer aan haar zwager Willem Pot. Tot op dit moment is Oost-Indië dus nog in het bezit van kleinkinderen van Wypke en Lieuwkjen Schotanus. En in de jaren hierna alleen nog Willem en Lieuwkjen Pot.

In 1894 overlijdt ook Siek Annes Attema, de man die vanaf 1850 gebruiker van Oost-Indië was.

Hij wordt als gebruiker opgevolgd door zijn zoon Anne Attema, die een jaar later zal trouwen met Antje Couperus.

De Notaris B. MULDER te Heeg is voornemens op Dinsdag den 27 Augustus 1912, 's namiddags 1 uur, op de bovenzaal van den kastelein BOKMA aan den Lemsterstraatweg te Sneek, provisioneel te veilen:

Eene zeer goed onderhouden Zathe en Landen, genaamd „OOST-INDIËN”,

met diverse percelen uitmuntend WEILAND en vruchtbaar HOOLAND, samen ter grootte van 41.83.70 hectare of $112\frac{1}{2} \times 36\frac{1}{4}$ are, alles naasteen gelegen nabij de Zandmeer en de Ringwiel onder Gaastmeer, tot 6 Maart en 12 Mei 1913 in huur bij den heer E. TERPSTRA te Gaastmeer voor f 3472 per jaar en alle lasten en belastingen.

Te veilen behoudens recht van samenvoeging in 18 perc.

Boekjes inhoudende de omschrijving van de percelen met kaart verkrijgbaar bij den notaris en den oproeper HOEKSTRA te Bolsward.

Advertentie Oost-Indië uit 1926

In oktober 1911 overlijdt Willem Abels Pot en aan het eind van hetzelfde jaar ook zijn vrouw Lieuwkjen Eeltjes Bijlsma. Ze laten geen kinderen na, dus erven de neven en nicht, de kinderen van Pieter en Grietje Jelsma, de nalatenschap, waaronder Oost-Indië. Die besluiten de boerderij en de er nog bij behorende landerijen te verkopen en dat gebeurt in augustus van 1912. Verkopers zijn een makelaar en de neven en nicht Eeltje, Willem en Ytje Jelsma. Er zijn een heleboel kopers op deze veiling: Herre Johannes Ykema, Johannes Herres Ykema, Evert Terpstra en nog acht andere kopers, vooral boeren uit Gaastmeer, maar ook Margaretha van Hulst, de eigenaar van boerderij Vlietzicht. In elk geval worden de landerijen die bij Oost-Indië horen weer behoorlijk verkruimeld.

Johannes Herres Ykema koopt de boerderij. Hij is boer op de oudste boerderij van Gaastmeer, de boerderij aan de Poel, nu Jachtwerf De Poel van Ton en Hetty Brundel. Johannes Ykema houdt zich ook regelmatig bezig met aan- en verkopen van vaste goederen. Hij is niet van plan zelf te gaan boeren op Oost-Indië, maar hij verhuurt de boerderij aan Auke Visser, zijn stiefzoon. Johannes Ykema is als weduwnaar op latere leeftijd, hij is dan 65, getrouwd met Willemke Nauta, 45 jaar oud en weduwe van Anne Visser, die twee kinderen heeft: Auke en Antje Annes Visser.

Auke Visser komt, samen met zijn zus Antje, in 1912 op Oost-Indië. Ze kopen in 1914 samen voor f 3.950 aan weilanden om de boerderij uit te breiden. Antje zal ongetrouwd blijven en altijd bij haar broer blijven inwonen. In 1916 wordt er een nieuw voorhuis aan de boerderij gebouwd en in hetzelfde jaar trouwt Auke met Ybeltje Nauta (1897- 1919). Ze krijgen twee kinderen, zoon Anne en dochter Trijntje (Tine), voordat Ybeltje op 21-jarige leeftijd in 1919 overlijdt. Auke zal de rest van zijn leven ongehuwd blijven en samen met zijn zus Antje de kinderen opvoeden.

In 1926 overlijdt zijn stiefvader Johannes Ykema en komt boerderij Oost-Indië te koop. Er hoort dan 19,2 ha aan landerijen bij in een aaneengesloten kavel. De boerderij wordt gekocht door een viertal investeerders of renteniers uit Franeker, Jelsum en Leeuwarden. Drie van hen zijn van 1927 tot 1943 de eigenaren.

Auke Visser blijft huurder tot 1935. Dan koopt hij de grote boerderij in Gaastmeer op Munkedyk 1, waar heden ten dage nog altijd door nazaten van hem geboerd wordt en verlaat hij met zus Antje en de kinderen Oost-Indië.

Die wordt in 1938 te koop aangeboden als klein greidplaatsje, waarbij nog maar 17 pondemaat land behoort. Er is kennelijk geen belangstelling van kopers, want twee jaar later probeert men het opnieuw.

In 1943 wordt de boerderij verkocht aan Gorrit J. Kuipers. Pachter wordt dan Klaas Bakker uit Workum. Hij was getrouwd met Beeuw Valkema, de dochter van bakker Valkema uit Gaastmeer en later uit Oudega, maar die is in 1941 op 35-jarige leeftijd overleden. Hij blijft slechts enkele jaren pachter, want in 1945 moet Klaas Bakker, tegen zijn zin, de boerderij verlaten. Hij wordt dan pachtboer op De Kaap, de naburige boerderij.

De nieuwe pachters van Oost-Indië in 1945 worden Jelte van der Meer (1902-1984) en zijn vrouw Trijntje Kuipers (1903-1965), de schoonzoon en dochter van de eigenaar. Met hun vier kinderen komen ze vanuit een klein boerderijtje in Exmorra naar Oost-Indië. De huisraad wordt met een auto vervoerd naar Workum en vandaar met het beurtschip de Stad Workum naar de boerderij in polder De West vervoerd, een groot avontuur voor de kinderen, zoals zoon Bartele zich nog altijd herinnert. De boerderij wordt in 1953 door vader Jelte van der Meer van zijn pake Kuipers gekocht.

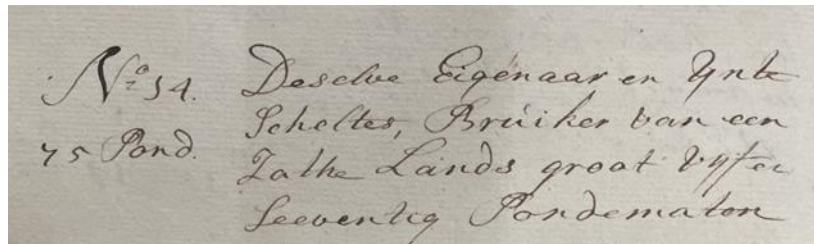
Toen Bartele en Tjerie in 1961 trouwden, kwamen ze bij de ouders op Oost-Indië inwonen. De boerderij telt dan 28 tot 30 koeien. Van dat jaar tot omstreeks 2000 hebben Bartele en Tjerie van der Meer op Oost-Indië geboerd en daarna nam hun zoon Tjitze met zijn vrouw Wylske Homans de boerderij over. Op dat moment is het een boerderij met ongeveer 80 koeien, inclusief jongvee, en 14,4 hectare weiland in gebruik. Die maakten er in de loop van de jaren een geitenmelkerij van en legden zich ook toe op de recreatie met een boerencamping en een jachthaven. De geitenmelkerij is inmiddels opgeheven en sinds een aantal jaren is Oost-Indië geen boerderij meer, maar een recreatiebedrijf.

Boerderij West-Indië

Dit is de grootste boerderij van polder De West en sinds een aantal jaren ook de enige nog in bedrijf zijnde veehouderij. De huidige stelpboerderij is gebouwd in 1805, maar voors die tijd stond op deze plek ook al een boerderij. De naam van de boerderij is waarschijnlijk afgeleid van boerderij Oost-Indië. West-Indië ligt hier immers ten westen van en ook ver weg van de bewoonde wereld.

We weten niet, wanneer de eerste boerderij op deze plek opgericht is, maar de eerste gegevens over eigenaren en gebruiker dateren van 1698. Er zijn dan acht eigenaren, elk voor een achtste deel, van wie er vijf Pyters als homoniem hebben. Het zijn dus kinderen van Pyter, waarschijnlijk erfgenamen. De gebruiker is Buke Idses, die in hetzelfde jaar ook vermeld wordt als gebruiker van nog een boerderij in Nijhuizum.

Van 1718 tot 1728 wordt Reyner Nannes als enige eigenaar genoemd. We weten erg weinig van hem, behalve dat hij in Workum woont. De gebruiker in deze periode is de weduwe van Douwe Wytzes.

No. 34. Deselve Eigenaar en Ynte
75 Pond. Scheltes, Bruiker van een
Zatte Lands groot vijf
Seeventig Pondematen

Florenkoker 1768 van Wymbritseradeel (Nijhuizum)

Transcriptie

No. 34

75 pondematen

Deselve eigenaar en Ynte Scheltes bruiker, van een zatte lands groot vijf en seeventig pondematen.

* Dit is grondstuk 14a, zie het kaartje van het florenkoker 1768 in de bijlage

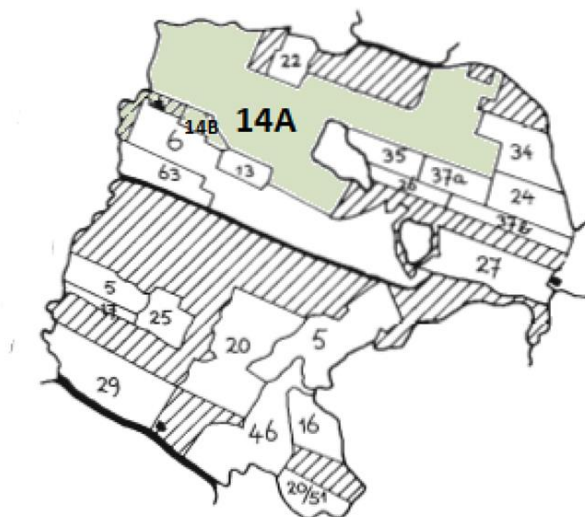
* Lees in plaats van 'deselve eigenaar' Sipke Epkes Roos.

* Op de volgende pagina staat dat het grondstuk in 1768 was belast met 15 floreen, 1 stuiver en zes penning.

In 1738 staat Douwe Sytzes vermeld als eigenaar en als gebruiker. Bij de quotisatie van 1749 wordt hij een welgesteld boer genoemd, maar dan is hij waarschijnlijk al vertrokken van West-Indië, want van 1748 tot 1758 staat Sipke Epkes vermeld als eigenaar. Hij is de zoon van Epcke Grettes, een welgestelde, doopsgezinde houthandelaar uit Workum, die bij zijn overlijden in 1697 delen van enkele boerderijen in Nijhuizum bleek te bezitten. In akten uit latere tijd worden leden van deze familie met hun achternaam Roos (ook De Roos en Rose) vermeld. Sipke Eckes Roos wordt in het quotisatieformulier 'seer rijk houtkoper' genoemd en aangeslagen voor een belasting van 214 gulden en 17 stuiver, een geweldig bedrag voor die tijd. De doopsgezinde familie Roos kwam in de zestiende eeuw vanuit Vlaanderen naar de Noordelijke Nederlanden, op de vlucht voor de geloofsvervolging in het Zuiden, die vooral op de doopsgezinden gericht was. Doopsgezinden werden hier niet vervolgd, maar gedoogd. Ze mochten hun geloof in stilte belijden, maar kwamen niet in aanmerking voor ambtelijke of politieke functies. Doopsgezinden stonden bekend als ijverig, betrouwbaar, eenvoudig en sober levend. Eigenschappen waarmee je het ook als ondernemer ver kunt brengen en dat gebeurde dan ook met veel doopsgezinden. Ze vormden in het algemeen een hechte groep, die ook wel 'stillen in den lande' genoemd werden en een sterke onderlinge band hadden. Sipke Epkes Roos overlijdt in 1761 en hierna, van 1768 tot 1778 en in 1788 wordt als eigenaar vermeld zijn zoon Epke Sipkes Roos. Die is verhuisd naar Sneek, waar hij in 1749 als assuradeur vermeld wordt. Hij overlijdt in 1793 en zijn zoon Dirk Roos erft o.a. West-Indië.

In 1798 staat dan ook Dirk Roos (1721-1807) te boek als eigenaar, maar er is ook een tweede eigenaar, namelijk Taco Mesdag (1753-1814), advocaat in Bolsward. Hij is afkomstig van de grote doopsgezinde en welgestelde familie Mesdag in Bolsward. Beide eigenaren hebben kennelijk veel met elkaar te maken, wat zowel met het werk als met de kerk verband kan houden.

In 1805 laten zij de stelpboerderij bouwen die er nu nog staat. Dirk Roos is inmiddels een rijk man geworden met vele bezittingen, maar hij heeft geen kinderen. Taco Mesdag heeft er wel negen en hij noemt zijn zoon die in 1797 geboren wordt, als het ernaar uitziet dat Dirk Roos kinderloos zal overlijden, naar zijn relatie Dirk Roos van Mesdag. Zijn volgende zoon noemt hij naar de vader van Dirk, Epke Roos van Mesdag. Een mooie geste, maar wellicht ook berekenend, want Dirk Roos gedenkt in zijn testament zijn naamgenoot met f 4.000. Opvallend is wel, dat de naamgenoot van zijn vader er f 8.000 aan overhoudt. Dirk Roos overlijdt in 1807 en zijn nalatenschap van bijna f 700.000 gaat, op een ton voor legaten na, naar één erfgenaam, zijn neefje Fokke Bienema, het enige in leven zijnde kind van zijn zuster Tetje Roos, die met Fokke Bienema, apotheker te Heerenveen en ook doopsgezind, getrouwd was. De ouders van de neef zijn dan al overleden. Dit is de F. Bienema die in 1818 als eigenaar van West-Indië genoemd wordt. In de loop van de jaren zal hij veel van zijn bezittingen aan zathes en landen verkopen. De doopsgezinde eigenaren boeren niet zelf op West-Indië, misschien met uitzondering van de periode 1718 tot 1728, als de erven van Epke Grettes als gebruikers genoemd worden. Van 1748 tot 1788 is Ynte Scheltes gebruiker, die in 1749 gemeen boer genoemd wordt. Hij is getrouwd met Yttie Martens en ze hebben dan vier kinderen. Maar Yttie is kort hierna overleden, want in 1752 trouwt de boer met Jetske Haitses. Hun zoon Thijs, die in 1757 geboren wordt, volgt in 1798 zijn

Florenkohier 1768

Eigenaar: Sipke Epkes Roos
Gebruiker: Ynte Scheltes

Kaartje van de landen rond West-Indië uit 1768

vader als gebruiker op. Hij trouwt in 1782 met Akke Gerkis uit Nijhuizum en ze krijgen samen zes kinderen.

Zijn opvolger als gebruiker van 1818 tot 1822 is Yde Pieters Ydema. Mogelijk was hij al eerder gebruiker van deze boerderij, want in 1815 wordt hij al genoemd als huisman, wonende in Nijhuizum. Hij is getrouwd met Jantje Lammerts Buisman en als hij in 1822 overlijdt, wordt zijn weduwe gebruiker. Als boerenknecht werkt op de boerderij Bernardus Martens Fluitman uit Bolsward. Die trouwt in 1825 met Sietske Ydema, een dochter des huizes. En als in 1834 (schoon-)moeder Jantje Lammerts overlijdt, worden zij de nieuwe pachters. Uit een overzicht uit 1841 van de gemeente Wymbritseradeel blijkt, dat West-Indië dan 34 koeien, 28 stuks jongvee en 25 schapen telt, een voor die tijd grote boerderij. In 1844

verhuizen Bernardus Fluitman en zijn vrouw naar boerderij Welgelegen in It Heidenskip, waar ze tot 1859 zullen boeren. Bernardus Fluitman is in It Heidenskip een van de twee grootste boeren met ca. 100 stuks hoornvee. Hierna kopen ze in de Algeraburen in Workum een boerderij. Ze zijn rooms-katholiek en hij is in de kerk een belangrijk figuur, o.a. als armmeester. Ze hebben geen kinderen en als Bernardus in 1888 als weduwnaar overlijdt, laat hij zijn zathe en landen na aan de rooms-katholieke kerk in Workum. Op de begraafplaats daar staat nog altijd een graffombe van het echtpaar.

In de periode dat Yde Ydema en zijn vrouw de gebruikers waren, is de boerderij overgegaan naar andere eigenaren. We zagen al, dat Fokke Bienema de boerderij erfde van Dirk Roos en dat hij veel van die nalatenschap verkocht. We weten niet precies wanneer West-Indië door hem verkocht is, maar in 1825 verkoopt Klaas Sjerps Sterkenburg, rentenier in Workum, een achtste deel van een zathe en landen in Nijhuizum aan Douwe Jeljers Bouma uit Sneek. Het gaat hier hoogstwaarschijnlijk om boerderij West-Indië, want in 1832 blijkt Douwe Bouma eigenaar te zijn van de gehele boerderij, met daarbij bijna 27 hectare aan wei-, hooi- en rietlanden. Hij boert er niet zelf, maar verpacht de boerderij. Het beroep van Douwe Bouma staat in akten wel vermeld als rentenier, maar dat klinkt alsof hij achteroverleunend van zijn geld leeft. Dat klopt niet met de werkelijkheid. Hij is juist erg actief in het zoeken, beoordelen en aankopen van landen, boerenhuizen, delen van zathes, enz. om die uit te bouwen tot aanzienlijke boerderijen met behoorlijk veel land er omheen, die vervolgens verhuurd worden. Als hij een pachtboer zoekt, laat hij gegadigden in persoon naar zijn huis komen om zodoende te kunnen beoordelen welk vlees hij in de kuip krijgt. In het begin van zijn carrière werkt hij met geleend geld en geleidelijk weet hij zijn bezittingen uit te bouwen tot negen boerderijen in de Zuidwesthoek. Tot op de huidige dag zijn de eigenaren van West-Indië nazaten van deze Douwe Jeljers Bouma. Hij overlijdt in 1854 en laat al zijn bezittingen na aan zijn zoon Jelle Douwe Bouma.

Omstreeks 1849 wordt pachter en bewoner Herre Luitzens Ykema, getrouwd met Akke Johannes Reitsma. Herre Ykema is geboren in Wycel en Akke Reitsma in Idzega en ze zijn in 1834 getrouwd.

Hun zoon Luitzen, geboren in 1846, vertelde, dat hij vanaf zijn derde jaar tot 1914 op West-Indië woonde. In 1879 trouwt Luitzen Ykema met Ybeltje Osinga uit Workum en in hetzelfde jaar volgt hij zijn vader op als pachter van West-Indië.

In het huurcontract van 10 juni 1882 staat:

De Zathe en landen is in zijn geheel verhuurd aan Luitzen Herres Ykema, de gebouwen tot 12 mei en de landerijen tot 5 maart 1883 voor f 4.400,- in het jaar, onder de bepaling dat de huurder bevoegd is op het gehuurde een hok te stichten, het welk de verhuurders op het einde der huur op taxatie tegen betaling zullen moeten overnemen, terwijl dan tevens van den huurder op dezelfde wijze moet worden overgenomen de opstal van den molen.

Uit de hoogte van de huurprijs blijkt wel, dat het om een grote boerderij gaat met veel landen en dat de molen kennelijk vernieuwd is door de toenmalige huurder.

Luitzen en Ybeltje krijgen een aantal dochters en twee zonen: Herre en Jouke. In 1914 zegt Luitzen Ykema de pacht op om in Workum met pensioen te gaan. Zijn twee zonen willen de pacht wel overnemen, maar dan willen ze ook een nieuwe boerderij bouwen. Daar is de eigenaar op tegen en daarom besluit Luitzen Ykema om zelf in de buurt een nieuwe boerderij te bouwen, die later aan de familie Deinum verkocht zal worden, de boerderij op het huidige adres Kaapwei 14. De Ykema's verlaten dus West-Indië en Herre en Ybeltje houden boelgoed, dat f 18.452 opbrengt. Ook uit de hoogte van het boelgoed blijkt, dat het om een grote boerderij gaat, maar ook dat Duitsland zich voorbereidt op een oorlog, waardoor de vee prijzen worden opgejaagd.

De nieuwe pachter op West-Indië van 1914 tot 1919 wordt Wiebe Jetsinga. Hij komt uit het Gaasterland en is getrouwd met Ymkje Wierstra. Ze hebben drie dochters. Maar de Jetsinga's zullen maar één periode van vijf jaar uitdienen. Eind 1918 kopen ze voor f 23.433 een greidplaatsje in Warns. Het is tijdens de jaren van de Eerste Wereldoorlog goed boeren in Nederland vanwege de toegenomen export naar vooral Duitsland.

Hierop volgen er heel wat mindere jaren voor de boeren en in die jaren, van 1919 tot 1924, is Johannes van der Goot (1874-1954) de nieuwe pachter. Als hij naar West-Indië komt, is hij al weduwnaar, want zijn vrouw Geertje Tiemersma is in 1911 op 35-jarige leeftijd overleden. In 1912 hertrouwt hij met de weduwe Lyckeltje Wynia (1876-1917), waardoor er uit beide gezinnen een groot aantal kinderen bij elkaar komt. Na afloop van het vijfjarig huurcontract zal Johannes van der Goot niet verder gaan als veehouder. Samen met een compagnon koopt hij de veerboot Gerard, die tussen Workum en Sneek vaart en wordt hij stoombootkapitein, zoals hij in een akte genoemd wordt.

Na hem, ook weer voor één periode van vijf jaar, pacht Wiebe Wester de boerderij. Hij is getrouwd met Gooitske van der Wal. Behalve boer is hij ook koopman en hij laat veel van het boerenwerk over aan arbeiders. Er wordt veel aandacht besteed aan het vee, waar de stal vol van staat, maar zijn opvolgers vinden dat hij het huis verwaarloosde.

Na deze pachter zullen de eigenaren en hun nazaten het gebruik van de boerderij overnemen. We zagen al eerder, dat Jelle Douwes Bouma uit Sneek eigenaar was. Die overlijdt in 1873. Hij laat bij zijn overlijden zijn bezittingen na aan zijn weduwe en kinderen en bij een boedelscheiding in 1882 komt het vastgoed in Nijhuizum in het bezit van de weduwe van Tjitze Jelles Bouma, Hiltje Jans Boorsma. De waarde op dat moment wordt geschat op f 70.871. Dit betreft dus zathe en landen West-Indië.

Een telg uit de familie, Hiltje Bouma, trouwt in 1896 met boer Foppe Frankes de Jong uit Oppenhuizen. Ze krijgen zes kinderen, onder wie de twee zonen: Jan en Douwe de Jong. Allebei willen ze graag zelfstandig boer worden, maar in de jaren rond 1926 zijn er in de omgeving van Oppenhuizen geen boerderijen te koop of te huur. Daarom besluit men de grote boerderij van de familie Bouma in Nijhuizum aan te kopen. Die is groot genoeg voor twee gezinnen. In 1926 verschijnt in de Leeuwarder Courant het volgende stukje over het resultaat van een verkoping

WORKUM. Door notaris Burgij te Roordahuizum, van de boerenplaats „West'-Indiën", bestaande uit stelphuis met bijschuur, arbeidershuis, erf, wei- en hooilanden, watermolen enz., aan de Grons, Vlakke Brekken en Ate Gracht te Nijhuizum, totaal groot 51 H.A. 90 A. 65 c.A., waarvan de gebouwen en 38 H.A., 68 A. 50 c.A. als plaats in huur bij W. Wester Jr. en 13 H.A., 22 A., 15 c.A. als los land in huur bij G. Renema. De percelen 1 tot en met 14, 16, 17 en 21 zijn in koop toegewezen aan F. de Jong, J. Bouma en Mej. T. Bouma te Oppenhuizen voor f 93.085,70 en de perceelen 15, 18 tot en met 23 aan G. Renema, voor f 30.115,20. Totale opbrengst f 123.203,90.

Boerderij West-Indië

De nieuwe eigenaren van West-Indië die in dit verslagje genoemd worden zijn Foppe Frankes de Jong, de vader van Jan en Douwe de Jong, Jelle Bouma en de weduwe (die

werden vroeger aangesproken met mejuffrouw) Trijntje Bouma, de grootmoeder van de vrouw van Foppe de Jong.

Jan de Jong (1898-1930) trouwt in 1927 met Janke Zandstra (1906- ?) en zijn broer Douwe (1901-1991) in 1929 met Trijntje Nauta (1900-1986) uit Oppenhuizen en samen gaan ze in 1929 op West-Indië wonen, Jan en Janke op de boerderij en Douwe en Trijntje in het arbeidershuis. Maar de gezondheid van Jan baart zorgen en hij overlijdt al in 1930, op 32-jarige leeftijd. Douwe de Jong gaat nu alleen verder als pachter. De schuur die destijds gebouwd is door pachter Luitzen Herres Ykema en door de volgende pachter moet worden overgenomen op taxatiewaarde, is nog altijd f 1.400 waard.

Als de mede-eigenaren Jelle en Trijntje Bouma overleden zijn, erft Foppe de Jong de gehele boerderij en nadat ook hijzelf en zijn weduwe overleden zijn, wordt Douwe de Jong in 1963 de enige eigenaar.

Douwe en Trijntje de Jong krijgen vijf kinderen, vier dochters en een zoon. Zoon Jan de Jong (1941-2013) en zijn vrouw Baukje Renema (1935) gaan samen met zwager Gorrit van der Meer (1934-2022), die getrouwd is met IJpie de Jong (1940), omstreeks 1966 samen boeren op West-Indië. In 1988 vertrekken Gorrit en IJpie van der Meer naar een andere boerderij en blijven Jan en Baukje de Jong op West-Indië boeren.

In 2000 neemt hun zoon Ulbe Jan de boerderij over en bouwt die verder uit tot de huidige moderne melkveehouderij met ca. 100 melkkoeien.

Boerderij Deinumpleats

De derde boerderij in polder De West is de Deinum-pleats. Dit is niet de officiële naam van de boerderij, maar de naam die de volksmond eraan gegeven heeft.

In tegenstelling tot de beide andere boerderijen is hij van betrekkelijk recente datum.

In 1915 laat Luitzen Herres Ykema (1846-1927) hem bouwen. Hij woont al vanaf zijn derde jaar op boerderij West-Indië, waar hij een jaar eerder boelgoed gehouden heeft. Hij nadert inmiddels de 70 en de nieuwe boerderij is niet voor hem, maar voor zijn zonen Herre en Jouke bestemd. Eerdere plannen om de pacht van West-Indië van hun vader over te nemen zijn op niets uitgelopen, omdat ze er een tweede boerenhuis bij wilden bouwen, wat de eigenaren van West-Indië weigerden.

Die beide zonen zullen op de nieuwe boerderij echter maar korte tijd boeren. Jouke Ykema (1884-1977) vertrekt al in 1917 naar Gaast en is later veehouder in Hindeloopen. Hij is in 1906 getrouwd met Jukje op de Hoek (1886-1969) en ze krijgen drie dochters.

Herre Ykema blijft (1885- 1972) wel op de boerderij wonen. Hij is in 1911 getrouwd met Hinke Haytema (1886- 1931) en ze krijgen een zoon en een dochter. In 1941 hertrouwt hij met Anna Elgersma (1903- 1962).

Boerderij Deinumpleats

De boerderij wordt in 1919 verkocht aan Siebe Klazes Deinum (1890-1929) en zijn vrouw Martentje Bokma (1889-1972). Ze zijn getrouwd in 1914 en komen, met hun vier kinderen, van It Heidenskip onder Workum. Daar was Siebe ook al veehouder.

In 1929 overlijdt Siebe Deinum, nog maar 38 jaar oud, maar zijn vrouw Martentje zet de boerderij met 18 melkkoeien voort. De oudste van de vier kinderen is dan 14. In 1939 wordt deze zoon Klaas, die op de boerderij werkt, opgeroepen voor de mobilisatie. Hij vertrekt naar de kazerne in Heemstede. In december van dat jaar overlijdt hij daar na een kortstondige, maar hevige ziekte. Met militaire eer wordt het stoffelijk overschot uitgeleide gedaan uit Heemstede en naar Gaastmeer vervoerd, waar de begrafenis plaats vindt. Zijn broer Jan Johannes (1918-2000) wordt nu de opvolger van zijn moeder en dat gebeurt in 1944. In datzelfde jaar trouwt Jan Johannes Deinum met Romkje Bakker (1915-1984) uit Oudega en gaan ze op de Deinumpleats wonen. Het is een bescheiden melkveehouderij met achttien melkkoeien.

In februari 1972 komt de Deinumpleats in de publiciteit met een artikeltje in de Leeuwarder Courant, die meldt dat Folkert Deinum, student diergeneeskunde in Utrecht, gaat trouwen en voor die gelegenheid de familie van de Deinumpleats niet met een auto, maar met de kerkboot laat vervoeren naar het gemeentehuis en de kerk voor het sluiten en bevestigen van het huwelijk. Een voor de bewoners doodnormale zaak, zeker in de winterperiode als de voetpaden naar de boerderijen meestal onbegaanbaar zijn. Het is in elk geval een illustratie van de problemen waarmee men tot de ontsluiting van de Kaappolder te maken had en de oplossingen die men hiervoor vond.

In hetzelfde jaar 1972, als de ruimverkaveling en ontsluiting van de Kaappolder worden uitgevoerd, besluiten Jan Johannes Deinum en zijn vrouw om gebruik te maken van de mogelijkheid tot sanering. Er is in het gezin geen opvolger en ze verkopen de Deinumpleats. Op 3 november 1972 verhuizen ze naar IJlst, waar Jan Johannes een baan gevonden heeft bij houthandel Eeltsje de Vries.

De nieuwe eigenaar en bewoner wordt de familie Ravensteijn uit Noord-Brabant, die de boerderij gaan gebruiken als woonboerderij. Hij is ingenieur bij een groot bouwbedrijf. Ze maken een stormachtig begin mee, want op 13 november 1972, als ze er dus nog maar net wonen, teistert een geweldige storm met orkaankracht ons land, die ook op de open vlakke van het Friese platteland behoorlijk huis houdt. Vooral de grote daken van de stelpboerderijen moeten het ontgelden en zo ook het dak van de Deinumpleats. Ze beginnen hun verblijf in Gaastmeer dus met een behoorlijke stormschade. Eerst vernieuwen zij het woongedeelte en daarna maken ze in de boerderij nog drie appartementen voor verhuur aan recreanten. De Ravensteijns blijven tot 1978 hier wonen en hun kinderen gaan ook in Gaastmeer naar school.

De boerderij wordt nu verkocht aan Geert Kuperus, destijds de uitgever van het tijdschrift Friesland Post. Hij woont hier een aantal jaren, waarin hij een tennisbaan voor het huis heeft laten aanleggen, en verkoopt de boerderij aan Janny de Boer, die een reisbureau in Sneek heeft en later trouwde met Peter Bax, galeriehouder in Sneek. Zij gebruiken de boerderij ook als permanente woning.

Vervolgens worden Allard Syperda en zijn vrouw Anja de nieuwe eigenaren. In 1999 maken ze een lange wereldreis en vragen Bart en Tjerie van der Meer van Oost-Indië om zo lang op de boerderij te passen. Dat komt goed uit, want die zijn aan hun pensioen toe en zoon Tjitze is er aan toe op Oost-Indië te gaan boeren. Hierna verhuisden Bart en Tjerie naar de Munkedyk, waar ze nu nog wonen.

Omstreeks 2000 verkocht Syperda de boerderij aan de familie Offringa. Zelf hield hij nog een klein stukje bûtlân aan een wyk naar het Zandmeer om hier een boot te kunnen aanleggen.

De familie Offringa, de huidige eigenaar, maakt van de Deinumpleats een volledige recreatieboerderij. De Offringa's verblijven zelf ook heel regelmatig aan de Kaapwei.

De geschiedenis van de Deinumpleats is kort, maar dat geeft ons de mogelijkheid om iets dieper in te gaan op het leven in de Kaappolder toen deze nog niet ontsloten was. Wat deden bijvoorbeeld de kinderen, daar op die afgelegen plek? Ja, spelen natuurlijk, zoals alle kinderen. Maar knikkeren en hinkelen op de stoep of stoepranden was er daar niet bij. Wat deden ze dan?

Wat het buiten spelen betreft: zwemmen in het Zandmeer, de muizengaatjes vullen met water (in die tijd was er ook regelmatig overlast van muizen), sigaren roken langs de waterkant, blikspuit met het lege groentenblik op het deksel van de gierput en juttten langs de oevers van het Zandmeer en de Ringwiel. Ze leerden fietsen door met een grote-mensen-fiets van de dijk af het weiland op te rijden. Je viel dan in het gras en als je het maar lang genoeg volhield, kon je jezelf recht houden. Ook een mooie: als je zwarte aarde nodig had voor de bloempotten, verzamelde je met een emmer de aarde van de molshopen in het weiland. En hinkelen deden ze toch ook nog, maar dan op het deksel van de gierput. In de winter werd er natuurlijk geschaatst, waarbij je de schaatsen gewoon in de kamer kon onderbinden.

Bij slecht weer of als het donker was, bracht je als kind heel veel uren door met gezelschapsspellen, van mens-erger-niet tot monopoly, zoals in zoveel Nederlandse gezinnen.

Maar je kwam, naast de school, in je vrije tijd ook wel in de 'buitenwereld'. Ondanks de afstand en de moeite die je er voor moest doen, was je als tiener vaak lid van een jeugdvereniging, een zangkoor of van muziekvereniging Concordia. De wat oudere kinderen van boerderij West-Indië volgden zelfs een hobby-cursus in Leeuwarden, waarbij ze in Workum de trein namen.

Bronnen:

- Gegevens uit de burgerlijke stand, notarisaktej, enz. via de internetsite Alle Friezen
- Artikelen en advertenties uit het archief van de Leeuwarder Courant via de internetsite Delpher
- Gegevens uit het archief De Tijd van de gemeente SWF, met dank aan medewerkster Ruby de Vries
- Gesprekken met (oud-)bewoners van de Kaappolder.

Wurkgroep Oer De Gaastmar,
augustus 2023

Boerderij West-Indië

Dit is de grootste boerderij van polder De West en sinds een aantal jaren ook de enige nog in bedrijf zijnde veehouderij. De huidige stelboerderij is gebouwd in 1805, maar voor 3 die tijd stond op deze plek ook al een boerderij. De naam van de boerderij is waarschijnlijk afgeleid van boerderij Oost-Indië. West-Indië ligt hier immers ten westen van en ook ver weg van de bewoonde wereld.

We weten niet, wanneer de eerste boerderij op deze plek opgericht is, maar de eerste gegevens over eigenaren en gebruiker dateren van 1698. Er zijn dan acht eigenaren, elk voor een achtste deel, van wie er vijf Pyters als homoniem hebben. Het zijn dus kinderen van Pyter, waarschijnlijk erfgenamen. De gebruiker is Buke Idses, die in hetzelfde jaar ook vermeld wordt als gebruiker van nog een boerderij in Nijhuizum.

Van 1718 tot 1728 wordt Reyner Nannes als enige eigenaar genoemd. We weten erg weinig van hem, behalve dat hij in Workum woont. De gebruiker in deze periode is de weduwe van Douwe Wytzes.

In 1738 staat Douwe Sytses vermeld als eigenaar en als gebruiker. Bij de quotisatie van 1749 wordt hij een welgesteld boer genoemd, maar dan is hij waarschijnlijk al vertrokken van West-Indië, want van 1748 tot 1758 staat Sipke Epkes vermeld als eigenaar. Hij is de zoon van Epcke Grettes, een welgestelde, doopsgezinde houthandelaar uit Workum, die bij zijn overlijden in 1697 delen van enkele boerderijen in Nijhuizum bleek te bezitten. In akten uit latere tijd worden leden van deze familie met hun achternaam Roos (ook De Roos en Rose) vermeld. Sipke Eckes Roos wordt in het quotisatieformulier 'seer rijk houtkoper' genoemd en aangeslagen voor een belasting van 214 gulden en 17 stuiver, een geweldig bedrag voor die tijd. De doopsgezinde familie Roos kwam in de zestiende eeuw vanuit Vlaanderen naar de Noordelijke Nederlanden, op de vlucht voor de geloofsvervolging in het Zuiden, die vooral op de doopsgezinden gericht was. Doopsgezinden werden hier niet vervolgd, maar gedoogd. Ze mochten hun geloof in stilte belijden, maar kwamen niet in aanmerking voor ambtelijke of politieke functies. Doopsgezinden stonden bekend als ijverig, betrouwbaar, eenvoudig en sober levend. Eigenschappen waarmee je het ook als ondernemer ver kunt brengen en dat gebeurde dan ook met veel doopsgezinden. Ze vormden in het algemeen een hechte groep, die ook wel 'stillen in den lande' genoemd werden en een sterke onderlinge band hadden. Sipke Epkes Roos overlijdt in 1761 en hierna, van 1768 tot 1778 en in 1788 wordt als eigenaar vermeld zijn zoon Epke Sipkes Roos. Die is verhuisd naar Sneek, waar hij in 1749 als assuradeur vermeld wordt. Hij overlijdt in 1793 en zijn zoon Dirk Roos erft o.a. West-Indië.

In 1798 staat dan ook Dirk Roos (1721-1807) te boek als eigenaar, maar er is ook een tweede eigenaar, namelijk Taco Mesdag (1753-1814), advocaat in Bolsward. Hij is afkomstig van de grote doopsgezinde en welgestelde familie Mesdag in Bolsward. Beide eigenaren hebben kennelijk veel met elkaar te maken, wat zowel met het werk als met de kerk verband kan houden.

In 1805 laten zij de stelboerderij bouwen die er nu nog staat. Dirk Roos is inmiddels een rijk man geworden met vele bezittingen, maar hij heeft geen kinderen. Taco Mesdag heeft er wel negen en hij noemt zijn zoon die in 1797 geboren wordt, als het ernaar uitziet dat Dirk Roos kinderloos zal overlijden, naar zijn relatie Dirk Roos van Mesdag. Zijn volgende zoon noemt hij naar de vader van Dirk, Epke Roos van Mesdag. Een mooie geste, maar wellicht ook berekenend, want Dirk Roos gedenkt in zijn testament zijn naamgenoot met f 4.000.

Opvallend is wel, dat de naamgenoot van zijn vader er f 8.000 aan overhoudt. Dirk Roos overlijdt in 1807 en zijn nalatenschap van bijna f 700.000 gaat, op een ton voor legaten na, naar één erfgenaam, zijn neefje Fokke Bienema, het enige in leven zijnde kind van zijn zuster Tetje Roos, die met Fokke Bienema, apotheker te Heerenveen en ook doopsgezind, getrouwd was. De ouders van de neef zijn dan al overleden.

Dit is de F. Bienema die in 1818 als eigenaar van West-Indië genoemd wordt. In de loop van de jaren zal hij veel van zijn bezittingen aan zathes en landen verkopen.

De doopsgezinde eigenaren boeren niet zelf op West-Indië, misschien met uitzondering van de periode 1718 tot 1728, als de erven van Epke Grettes als gebruikers genoemd worden.

Van 1748 tot 1788 is Ynte Scheltes gebruiker, die in 1749 gemeen boer genoemd wordt. Hij is getrouwd met Yttie Martens en ze hebben dan vier kinderen. Maar Yttie is kort hierna overleden, want in 1752 trouwt de boer met Jetske Haitses.

Hun zoon Thijs, die in 1757 geboren wordt, volgt in 1798 zijn vader als gebruiker op. Hij trouwt in 1782 met Akke Gerkis uit Nijhuizum en ze krijgen samen zes kinderen.

Zijn opvolger als gebruiker van 1818 tot 1822 is Yde Pieters Ydema. Mogelijk was hij al eerder gebruiker van deze boerderij, want in 1815 wordt hij al genoemd als huisman, wonende in Nijhuizum. Hij is getrouwd met Jantje Lammerts Buisman en als hij in 1822 overlijdt, wordt zijn weduwe gebruiker. Als boerenknecht werkt op de boerderij Bernardus Martens Fluitman uit Bolsward. Die trouwt in 1825 met Sietske Ydema, een dochter des huizes. En als in 1834 (schoon-)moeder Jantje Lammerts overlijdt, worden zij de nieuwe pachters. Uit een overzicht uit 1841 van de gemeente Wymbritseradeel blijkt, dat West-Indië dan 34 koeien, 28 stuks jongvee en 25 schapen telt, een voor die tijd grote boerderij. In 1843 verhuizen Bernardus Fluitman en zijn vrouw naar Workum, waar hij eigenaar wordt van een zathe en landen. Ze zijn rooms-katholiek en hij is in de kerk een belangrijk figuur, o.a. als armmeester. Ze hebben geen kinderen en als Bernardus in 1888 als weduwnaar overlijdt, laat hij zijn zathe en landen na aan de rooms-katholieke kerk in Workum. Op de begraafplaats daar staat nog altijd een grafombe van het echtpaar.

In de periode dat Yde Ydema en zijn vrouw de gebruikers waren, is de boerderij overgegaan naar andere eigenaren. We zagen al, dat Fokke Bienema de boerderij erfde van Dirk Roos en dat hij veel van die nalatenschap verkocht. We weten niet precies wanneer West-Indië door hem verkocht is, maar in 1825 koopt Klaas Sjerps Sterkenburg, rentenier in Workum, een achtste deel van een zathe en landen in Nijhuizum aan Douwe Jeljers Bouma uit Sneek. Het gaat hier hoogstwaarschijnlijk om boerderij West-Indië, want in 1832 blijkt Douwe Bouma eigenaar te zijn van de gehele boerderij, met daarbij bijna 27 hectare aan wei-, hooi- en rietlanden. Hij boert er niet zelf, maar verpacht de boerderij. Het beroep van Douwe Bouma staat in akten wel vermeld als rentenier, maar dat klinkt alsof hij achteroverleunend van zijn geld leeft. Dat klopt niet met de werkelijkheid. Hij is juist erg actief in het zoeken, beoordelen en aankopen van landen, boerenhuizen, delen van zathes, enz. om die uit te bouwen tot aanzienlijke boerderijen met behoorlijk veel land er omheen, die vervolgens verhuurd worden. Als hij een pachtboer zoekt, laat hij gegadigden in persoon naar zijn huis komen om zodoende te kunnen beoordelen welk vlees hij in de kuip krijgt. In het begin van zijn carrière werkt hij met geleend geld en geleidelijk weet hij zijn bezittingen uit te bouwen tot negen boerderijen in de Zuidwesthoek. Tot op de huidige dag zijn de eigenaren van West-Indië nazaten van deze Douwe Jeljers Bouma. Hij overlijdt in 1854 en laat al zijn bezittingen na aan zijn zoon Jelle Douwe Bouma.

Omstreeks 1849 wordt pachter en bewoner Herre Luitzens Ykema, getrouwd met Akke Johannes Reitsma. Herre Ykema is geboren in Wycel en Akke Reitsma in Idzega en ze zijn in 1834 getrouwd.

Hun zoon Luitzen, geboren in 1846, vertelde, dat hij vanaf zijn derde jaar tot 1914 op West-Indië woonde. In 1879 trouwt Luitzen Ykema met Ybeltje Osinga uit Workum en in hetzelfde jaar volgt hij zijn vader op als pachter van West-Indië.

In het huurcontract van 10 juni 1882 staat:

De Zathe en landen is in zijn geheel verhuurd aan Luitzen Herres Ykema, de gebouwen tot 12 mei en de landerijen tot 5 maart 1883 voor f 4.400,- in het jaar, onder de bepaling dat de huurder bevoegd is op het gehuurde een hok te stichten, het welk de verhuurders op het einde der huur op taxatie tegen betaling zullen moeten overnemen, terwijl dan tevens van den huurder op dezelfde wijze moet worden overgenomen de opstal van den molen.

Uit de hoogte van de huurprijs blijkt wel, dat het om een grote boerderij gaat met veel landen en dat de molen kennelijk vernieuwd is door de toenmalige huurder.

Luitzen en Ybeltje krijgen een aantal dochters en twee zonen: Herre en Jouke. In 1914 zegt Luitzen Ykema de pacht op om in Workum met pensioen te gaan. Zijn twee zonen willen de pacht wel overnemen, maar dan willen ze ook een nieuwe boerderij bouwen. Daar is de eigenaar op tegen en daarom besluit Luitzen Ykema om zelf in de buurt een nieuwe

boerderij te bouwen, die later aan de familie Deinum verkocht zal worden, de boerderij op het huidige adres Kaapwei 6. De Ykema's verlaten dus West-Indië en Herre en Ybeltje houden boelgoed, dat f 18.452 opbrengt. Ook uit de hoogte van het boelgoed blijkt, dat het om een grote boerderij gaat, maar ook dat Duitsland zich voorbereidt op een oorlog, waardoor de vee prijzen worden opgejaagd.

De nieuwe pachter op West-Indië van 1914 tot 1919 wordt Wiebe Jetsinga. Hij komt uit het Gaasterland en is getrouwd met Ymkje Wierstra. Ze hebben drie dochters. Maar de Jetsinga's zullen maar één periode van vijf jaar uitdienen. Eind 1918 kopen ze voor f 23.433 een greidplaatsje in Warns. Het is tijdens de jaren van de Eerste Wereldoorlog goed boeren in Nederland vanwege de toegenomen export naar vooral Duitsland.

Hierop volgen er heel wat mindere jaren voor de boeren en in die jaren, van 1919 tot 1924, is Johannes van der Goot de nieuwe pachter. Als hij naar West-Indië komt, is hij al weduwnaar, want zijn vrouw Geertje Tiemersma is in 1911 op 35-jarige leeftijd overleden. Na afloop van het vijfjarig huurcontract zal Johannes van der Goot niet verder gaan als veehouder. Samen met een compagnon koopt hij de veerboot Gerard, die tussen Workum en Sneek vaart en wordt hij stoombootkapitein, zoals hij in een akte genoemd wordt.

Na hem, ook weer voor één periode van vijf jaar, pacht Wiebe Wester de boerderij. Hij is getrouwd met Gooitske van der Wal. Behalve boer is hij ook koopman en hij laat veel van het boerenwerk over aan arbeiders. Er wordt veel aandacht besteed aan het vee, waar de stal vol van staat, maar zijn opvolgers vinden dat hij het huis verwaarloosde.

Na deze pachter zullen de eigenaren en hun nazaten het gebruik van de boerderij overnemen. We zagen al eerder, dat Jelle Douwes Bouma uit Sneek eigenaar was. Die overlijdt in 1873. Hij laat bij zijn overlijden zijn bezittingen na aan zijn weduwe en kinderen en bij een boedelscheiding in 1882 komt het vastgoed in Nijhuizum in het bezit van de weduwe van Tjitze Jelles Bouma, Hiltje Jans Boorsma. De waarde op dat moment wordt geschat op f 70.871. Dit betreft dus zathe en landen West-Indië.

Een telg uit de familie, Hiltje Bouma, trouwt in 1896 met boer Foppe Frankes de Jong uit Oppenhuizen. Ze krijgen twee zonen: Jan en Douwe de Jong.

Allebei willen ze graag zelfstandig boer worden, maar in de jaren rond 1926 zijn er in de omgeving van Oppenhuizen geen boerderijen te koop of te huur. Daarom besluit men de grote boerderij van de familie Bouma in Nijhuizum aan te kopen. Die is groot genoeg voor twee gezinnen. In 1926 verschijnt in de Leeuwarder Courant het volgende stukje over het resultaat van een verkoping

WORKUM. Door notaris Burgij te Roordahuizum, van de boerenplaats „West'-Indiën", bestaande uit stelphuis met bijschuur, arbeidershuis, erf, wei- en hooianden, watermolen enz., aan de Grons, Vlakke Brekken en Ate Gracht te Nijhuizum, totaal groot 51 H.A. 90 A. 65 c.A., waarvan de gebouwen en 38 H.A., 68 A. 50 c.A. als plaats in huur bij W. Wester Jr. en 13 H.A., 22 A., 15 c.A. als los land in huur bij G. Renema. De percelen 1 tot en met 14, 16, 17 en 21 zijn in koop toegewezen aan F. de Jong, J. Bouma en Mej. T. Bouma te Oppenhuizen voor f 93.085,70 en de perceelen 15, 18 tot en met 23 aan G. Renema, voor f 30.115,20. Totale opbrengst f 123.203,90.

De nieuwe eigenaren van West-Indië die in dit verslagje genoemd worden zijn Foppe Frankes de Jong, de vader van Jan en Douwe de Jong, Jelle Bouma en de weduwe (die werden vroeger aangesproken met mejuffrouw) Trijntje Bouma, de grootmoeder van de vrouw van Foppe de Jong.

Jan de Jong (1898-1930) trouwt in 1927 met Janke Zandstra (1906- ?) en zijn broer Douwe (1901-1991) in 1929 met Trijntje Nauta (1900-1986) uit Oppenhuizen en samen gaan ze in 1929 op West-Indië wonen, Jan en Janke op de boerderij en Douwe en Trijntje in het arbeidershuis. Maar de gezondheid van Jan baart zorgen en hij overlijdt al in 1930, op 32-jarige leeftijd. Douwe de Jong gaat nu alleen verder als pachter. De schuur die destijds gebouwd is door pachter Luitzen Herres Ykema en door de volgende pachter moet worden overgenomen op taxatiewaarde, is nog altijd f 1.400 waard.

Als de mede-eigenaren Jelle en Trijntje Bouma overleden zijn, erft Foppe de Jong de gehele boerderij en nadat ook hijzelf en zijn weduwe overleden zijn, wordt Douwe de Jong in 1963 de enige eigenaar.

Douwe en Trijntje de Jong krijgen vijf kinderen, vier dochters en een zoon. Zoon Jan de Jong (1941-2013) en zijn vrouw Baukje Renema (1935) gaan samen met zwager Gorrit van der Meer (1934-2022), die getrouwd is met IJpie de Jong (1940), omstreeks 1966 samen boeren op West-Indie. In 1988 vertrekken Gorrit en IJpie van der Meer naar een andere boerderij en blijven Jan en Baukje de Jong op West-Indie boeren.

In 2000 neemt hun zoon Ulbe Jan de boerderij over en bouwt die verder uit tot de huidige moderne melkveehouderij met ca. 100 melkkoeien.

Boerderij Deinum-plealts

De derde boerderij in polder De West is de Deinum-plealts. Dit is niet de officiële naam van de boerderij, maar de naam die de volksmond eraan gegeven heeft.

In tegensgtelling tot de beide andere boerderijen is hij van betrekkelijk recente datum. In 1915 laat Luitjen Herres Ykema (1846-1927) hem bouwen. Hij woont al vanaf zijn derde jaar op boerderij West-Indie, waar hij een jaar eerder boelgoed gehouden heeft. Hij nadert inmiddels de 70 en de nieuwe boerderij is niet voor hem, maar voor zijn zonen Herre en Jouke bestemd. Die zullen hier echter maar korte tijd boeren, want in 1919 wot de boerderij verkocht aan Siebe klazes Deinum (1890-1929) en Martentje Bokma (1889-1972). Ze zijn getrouwd in 1914 en komen, met vier kinderen, van It Heidenskip onder Workum. Daar was Siebe ook veehouder. fff

1920- 1944 Siebe Deinum (1890-1929) en Martentje Bokma (1889-1972)

1944-1972 Jan Deinum (1924-2006) en Romkjen Bakker (1915-1972)

en verhuist nu een paar honder meter verder. Niet zozeer voor hem, want hij maar als zijn vader daar in 1914 stopt als pachtboer, volgt hij hem niet op, omdat de eigenaren van de boerderij niet akkoord gaan met zijn voorwaarden. Hij heeft inmiddels een leeftijd bereikt dat hij zijn eigen beslissingen kan nemen. Hij besluit een nieuwe boerderij te bouwen in dezelfde polder, waar nog wel ruimte is voor een derde boerderij. Hij is in 1879 gerouwd met IJbeltje Osinga (1853-1938) uit Workum